

עומק הפשט

גליון נושא:

בס"ד, יום ג' פרשת קרח כו סיון תשע"ז מסכת גיטין דף כה.

דיונים אקטואליים בסוגיות הנלמדות, לעורר לב המעיין, ואין לסמוך על הדברים הלכה למעשה.

'ברירה בתרומה ומעשר'

פנינים

הפרשת חלה ב'קוגל ירושלמי'

מחלוקת: העירוני (ד.ה.) דבר נפלא, שהרי ידועה דעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל (שיעורי ברכות דף לז: עמוד תה) שצריך להפריש חלה מקוגל ירושלמי, ואין מועיל מה שהפרישו כאשר היה עדיין אטריות. אמנם בבד"ץ העד"ח מורים שלא צריך להפריש חלה מהקוגל, כשיטת הג"ר יצחק יעקב וויס זצ"ל (שו"ת מנחת יצחק חלק ח' סימן קח) שאינו מתחייב שוב בחלה, וגם אם מתחייב מועילה לו ההפרשה של האטריות (הובא בגיליון 69).

תנאי לכל החיים: ישנו 'קוגל מאכער' ירא וחרד, הרוצה להחמיר כשיטת הרב אלישיב, אלא שקשה לו מאוד להפריש חלה מכל קוגל, כי אז תיפגם השלמות של צורת הקוגל. ולהפריש מאחד על חבירו זה מורכב מאד, כי הרי כל סיר מתחייב בפני עצמו בחלה בשעת האפייה, ולכן צריך להקפיד שיהא מן המוקף, וכן שלא יהי' מן הפטור על החיוב, ומה יעשה?

ועל כן ייעץ לו **חכם אחד** שליט"א שיעשה תנאי מעכשיו לכל החיים, שכל קוגל וקוגל היוצא מתחת ידיו יחול דין חלה על החלק השרוף (פאדשווע בלע"ז) או כל חתיכה שלא ייאכל לבסוף, ומדין ברירה איגלאי למפרע שהוא יהיה חלה!

וזה עדיף יותר מהפתרון של רבי דוד בהר"ן (הובא בגיליון 116) כיון שכאן בזמן חלות ההפרשה הקוגל שלו, ורק בזמן הברירה הקוגל אינו שלו. (הרב המציע אינו מסכים לשיטת רבי דוד בהר"ן שיש בזה 'זכין', ולכן ביקש שה'קוגל מאכער' יפריש בעצמו. כי אילו היה סובר שיש זכין, היה עושה את התנאי בעצמו כל יום ויום על כל הקוגלים שבעולם, ואז לא צריך לדבר עם ה'קוגל מאכער' כלל.) ❖

'מחלוקת האם יש ברירה'

בגמ' (גיטין כה.) מובא מחלוקת תנאים האם 'יש ברירה', או 'אין ברירה'. הגמ' רצתה לפרש בכך את מחלוקת התנאים בלוקח יין מבין הכותים, לרבי מאיר יכול לומר שני לוגין שאני עתיד להפריש הרי הן תרומה, עשרה מעשר ראשון, תשעה מעשר שני, ומיחל ושותה מיד, כי 'יש ברירה', לרבי יהודה ורבי יוסי ורבי שמעון אסור לשתות את היין, כי 'אין ברירה'.

דוחה הגמ', באמת כולי עלמא מודים ש'יש ברירה', וטעם האוסרים שתיית היין כי שמא יבקע הנוד ונמצא שותה טבלים למפרע. וטעם המתירים שאין לחשוש שאחר כך אולי יבקע הנוד ויכשל בשתיית טבל.

הרמב"ם (הלכות מעשר פרק ז' הלכה א') פוסק כדעת האוסרים. ומפרש את טעם האיסור, משום שבדאורייתא אין ברירה ורק בדרבנן יש ברירה כמבואר בגמ' ביצה דף לח. כי לית ליה לר' אושעיא ברירה בדאורייתא אבל בדרבנן אית ליה. וכאן בלוקח מהכותים הוי ספק דאורייתא ולכן לא מהני ברירה (ודחיית הגמ' של שמא יבקע הוי רק לטעמיה דרבי מאיר).

1. תרומה בזמן הזה דרבנן

לגבי זמננו, נפסק בשו"ע (יו"ד תרומות ומעשרות סימן שלא סעיף ב') דחיוב תרומות ומעשרות הוא רק מדרבנן, אפילו במקום שהחזיקו בו עולי בבל ובימי עזרא. דכתיב (במדבר טו ב') **כִּי תָבֹאוּ מִשְׁמַע בֵּיאת כֹּלְכֶם**. וכתב הרמ"א בשם הטור בשם ר"י דחייבין עכשיו מדאורייתא, וסיים דלא נהגו כן.

לגבי מעשר דגן תירוש ויצהר בזמננו, נחלקו האם לדונו כדאורייתא או כדרבנן, לדעת החזו"א (דמאי סימן ט' ס"ק יג כא, סימן טז ס"ק י יא,

דינים והנהגות פרק ה' סעיף ו') למרות שכיום חייבים רק מדרבנן מכל מקום כיון שעיקרו מדאורייתא לא מועיל ברירה, כמו בדאורייתא שאין מועיל ברירה, ולדעתו אין יכול להתנות מערב שבת לשבת שיחול מדין ברירה.

ונחלק עליו הגרש"ז אויערבאך זצ"ל (שמירת שבת כהלכתה פרק יא הלכה כד והערה צג) שיכול להפריש תרומות ומעשרות על ידי ברירה שהכס"מ (תרומות פרק א' הלכה כ'), והמבי"ט (חלק ב' סימן קצו) סוברים שכיון שתרו"מ בזמן הזה דרבנן אמרינן ברירה, וכן נוהגים למעשה לסמוך על כך. ובפרט במה שנהגו המדקדקים לחזור ולהפריש כל דבר שמכניסים הביתה, שיועיל על ידי ברירה, וכגון בערב שבת שעושה תנאי או ברירה, שההפרשה של שבת תועיל למפרע. (אך התנאי אינו מועיל למי שמתארח בשבת בביתו של חשוד וכד', כי בזמן ההפרשה או התנאי בערב שבת הפירות לא שלו).

בכמה מקרים מודה החזו"א; פירות וירקות שאין לו עיקר מן התורה מועיל ברירה. בתרי דרבנן גם לחזו"א מועיל ברירה. במכיר בו שהוא בחזקת מעושר גם לדעת החזו"א (ס"ק יט) מועיל תנאי כדין דמאי ומדין ברירה. ועל פי זה כתב בספר שמירת שבת כהלכתה בשם החזון איש לגבי הרוצה להפריש בשבת, שיאמר בע"ש את הנוסח הרגיל, ויוסיף שרצונו שתחול ההפרשה למפרע מבעוד יום, על מה שיתברר בשבת כשמפריש בפועל.

כידוע אסור מדרבנן להפריש תרומות ומעשרות של טבל ודאי בשבת משום 'מתקן מנא' ומשום 'מיחזי כמקדיש'. אך אם עשה תנאי מערב שבת על הדמאי מותר להפריש בשבת (בלי ברכה כדין דמאי).

2. הפרשה בזמן אירוח

ברירה: כאשר נמצא במקום שהוא מתבייש להפריש, וכגון שמתארח אצל אדם חשוב שאינו נוהג חומרא זו, ורוצה לעשות תנאי על זה, יש לדון האם יכול להפריש על ידי שיתנה מראש שמה שישאר בצלחת יחול עליו שם תרומה באמצעות דין ברירה?

כתב הגר"נ קרליץ שליט"א בספרו חוט שני, שיכול להשאיר קצת בצלחת שהוא יהא המעשר, כי אם לא נתיר לו הוא לא יפריש כלל, וכלפי זה סומכים לקולא בדמאי למרות שבכל מקום דעתו שצריך להפריש מדינא (מ.ג.).

עוד מייעץ הרב דניאל יוסף דוידוב שליט"א שראוי לכל אחד לעשות תנאי כזה לעולם, שיתנה שכל הפירורים שיישארו מאכילתו בכל פעם שאוכל, תחול עליהם קדושת מעשר כדין באופן המועיל. וזה עדיף טפי מסדר ההפרשה שקיים הג"ר דוד בהר"ן לתקן את הטבלים של כל העולם (הובא בגיליון מספר 116) כי כאן התנאי חל בזמן שהוא בעלים, ולא צריך להזדקק לדין זכין.

יש להקשות על זה כמו שהקשו החזו"א והגרש"ז אויערבאך זצ"ל על הפתרון של הג"ר דוד בהר"ן שהרי מפורש בגמ' שאי אפשר לתקן טבל בהפרשת תרומות ומעשרות על ידי ברירה כי יש חשש שמא יבקע הנוד, ומשום כך אסרו להפריש בתנאי על העתיד, ומוכח מכאן שלא כדברי הג"ר דוד בהר"ן, שכל שאין עומד לינתן לא חל ההפרשה.

אמנם יש לחלק, שכאן משתי סיבות אין את החשש הזה: א. כיון שמעיקר הדין יכול לאכול כעת כמות שהוא בלי להפריש שוב, ומה בכך שבסוף יבקע הנוד ולא תתקיים חומרא זו. ב. כל החשש הוא שאם יבקע הנוד הוא יכשל באיסור טבל, אבל כאן אפילו אם יבקע זה עדיין יהי' כדין, כי יחול שם תרומה על אותו חלק שהולך לאיבוד. ואמנם בזמן חז"ל לא היה אפשר לעשות תנאי זה, מחמת שמבטל בכך מצות הפרשה ונתינה ואכילה, אך בזמננו שבלאו הכי התרומות ומעשרות הולכות לאיבוד, שפיר יכול לעשות תנאי זה.

3. תנאי בדבר שלא בא לעולם ואינו שלו

אינו שלו: יש לפקפק בתועלת התנאי, ממה שכתב בספר שמירת שבת כהלכתה (פרק יא הלכה כו) בשם החזו"א והגרש"ז אויערבאך זצ"ל שאי אפשר לעשות תנאי קודם שנהיה בעלים, ואין יועיל אותו תנאי שנעשה מעתה ועד עולם, הרי הוי דבר שלא בא לעולם.

הערות מבני החבורה

האם מותר לאכול את ה'מעשר לחומרא'

שאלה: נדון מעניין מעלה אחי הגר"ר משה לייב לוי שליט"א בספרו הנפלא בית מלא (או"ח ח"א שמועות הלכה פ"ח ס"ה, שמועות הלכה פי"ב ס"ג). מדקדק המפריש תרומות ומעשרות בתורת חומרא, מכל הפירות והירקות שקונה בחנות, למרות שחזקתם מעושרים מחמת שיש תעודת כשרות מהודרת, האם מותר לחבירו שסומך על ההשגחה (כמנהג רבים וטובים שאין מחמירים בכך), לאכול את המעשר שהופרש בתורת חומרא?

תשובה: לדעת הגר"י ברטלר שליט"א מותר לאכול, כי אין מעשר אחר מעשר, ולא שייך להרבות במעשרות אחרי שכבר תוקנו הפירות (רק בפירות טבל אפשר להוסיף על המעשר), נמצא שזה שסומך על ההשגחה ועל מעשרותיה ומחשיב את הפירות כמתוקנים, הרי לגביו מה שהשני עישר, לא עשה כלום ואין המופרש מעשר.

מכל מקום אמר הגרי"ש אלישיב זצ"ל (מ.ד.ל.) בשיעורו בשם החזו"א שאין לאכול תרומה ומעשר שהופרשו לחומרא, כי באמת יש מקום להחמיר להפריש לבד שוב, מחשש אולי לא הופרש בחנות כדון, ואף שהאוכל אינו מחמיר, מכל מקום כאשר חבירו בעל הפירות מחמיר ומפריש, גם כל העולם צריכים להחשיב את ההפרשה כדין תרומה ומעשר. ושמעתי להוסיף בזה מהגר"ר חיים אהרן בלייער שליט"א שאם יאכל את התרומה ומעשר יש כאן זלזול בקדושת תרומה ומעשר (אין זה זלזול בחזו"א, ולא במפריש), שהדין נותן שכל שנקרא עליו שם תרומה ומעשר אין לאכול, גם אם כלפי שמיא גליא שהפירות היו מתוקנים קודם ההפרשה.

והביא הגר"מ בויאר שליט"א ראייה לאסור מהמשנה (מסכת דמאי פרק ג' משנה א'), מאכילין את העניים דמאי ואת האכסניה דמאי. הרי לנו, שבשעת הדחק הקילו להאכיל דמאי, ולא הקילו להאכיל תרומה ומעשר, שתרומה ומעשר חמור יותר מדמאי (יתכן לדחות; שם מבואר רק שאסור להאכיל, אך אחר שאינו סבור שזה דמאי מותר לו לאכול גם תרומה ומעשר).

טעם נוסף לאסור לאכול בפני המפריש שמעתי בשם הגר"ש הלוי וואזנר זצ"ל, מדין 'כל מה שנהגו אחרים איסור אין לנהוג היתר בפניהם' (ולפי סברא זו, יהיה מותר שלא בפני המפריש).

גם אם נניח שמותר מצד הדין, מסתבר שאין ראוי לעשות כן בפני חבירו מצד 'בין אדם לחבירו', כאשר כרוך בזה זלזול ופגיעה ברגשותיו.

מספר הגר"מ לובצקי שליט"א, בדידי הוה עובדא בקידושא רבא (בשבת עליה לתורה שלי שהתקיים בשכונת שערי חסד ירושלים) עישרתי לחומרא מדברי המאכל שהיו לפני, ושאל חותני הגר"ש תפילינסקי שליט"א את הגר"ש אויערבאך זצ"ל שהשתתף בשמחה, האם רשאי לאכול, והשיב רבי שלמה זלמן "אין הדבר פשוט להיתר".

והגיב על כך הגר"ר משה טוביה דינקל שליט"א, שמסתבר שכוונת רבי שלמה זלמן לא היה מצד הדין, אלא מחמת מדת דרך ארץ שלא יהא כמזלזל במעשרות, בכך שאוכל דווקא את החתיכה המופרשת, אבל באמת מדינא אין איסור לאכול.

והוסיף הרב ישראל מאיר גרוס שליט"א; לכאורה אם הפירות בכשרות גרועה, מעיקר הדין אסור לאכול את התרומה, כי גם לנהוג לסמוך על ההכשר אין זה מתוקן בוודאי, אלא שסומך על רוב וחזקה וכו', אך כאשר נקרא עליו שם תרומה אסור לאכול כדין דמאי, כי באמת אינו סומך מעיקר הדין וכשרות קלושה מועילה רק לפשוטי עם, ואין זה חומרא בעלמא. והגר"ר שלום גלבר שליט"א (בשיעורו בישיבת מיר ברכפלד) דן שמעשר המופרש מפירות אלו, מסתבר שהם מוקצה בשבת שכלפי המדקדק דינו כטבל גמור (כל הפירות אינם מוקצה כי יכול לתקנם), כפי ששמע מהאחראי ברבנות ירושלים שהם לא משתלטים 100%, ולפעמים סומכים על היתירים שונים. ❖

והרי כל הדוגמאות בגמ' של ברירה הם על מה שבא לעולם, והסברא בזה יש לבאר לפי מה שכתב הריטב"א (גיטין דף כו.). דיש כמה מיני ברירה בש"ס ואינם דומים לגמרי, אך עיקר ברירה בכל מקום הוא שאדם מתנה אם יהיה כך וכך יהא מעכשיו כך וכך, ואותו ענין חל מעכשיו אלא שבאותו שעה לא היה ידוע אם חל, ולמפרע נמצא שבאותה שעה היה ראוי לחול.

והצד שלא יחול ביאר הר"ן (נדרים דף מה:): דאין ראוי שיחול הדבר על הספק. כלומר שהרי צריך לחול למפרע ואז הוי ספק. וכמבואר בתוס' (ב"ק דף סט. ד"ה כל הנלקט) ותוס' רבינו פרץ (שם) ועל דרך זה בשאג"א (צג) ונוב"י (אע"ה ק צא) וקצות החושן (סג ג') שאם אומר שיחול לאחר זמן לא תלי בברירה דבשעת החלות הוי מבורר, וכל החיסרון הוא כשאומר שיחול מעכשיו, או כגון דכלתה קניינו לאחר זמן, או בכתיבה לשמה שצריך ייחוד לשמה בשעת הכתיבה.

ויש ליישב בשני אופנים; א. לפי מה שכתב רבי משה חאגיז זצ"ל בספרו לקט קמח (נדפס בשו"ע הוצאת פאר התורה על או"ח עמוד סט) דמותר להתנות על הפרשת תרו"מ מתחילת השנה לכל השנה כולה. (הערת הרב יצחק מן שליט"א; זה כמו התנאי של האשל אברהם (בוטשאטש) על כוונת השם, שיכוון בתחילת היום, וצריך להבין מדוע זה תלוי ביום). לפי דבריו אפשר לומר שיועיל תנאי בהפרשת חלה בקוגל, וכן בכל תנאי שעושה על המאכל שיאכל למחר, או תנאי שעושה לכל החיים על לאחר זמן, אף שכעת אינו שלו. אכן כבר תמה הג"ר שלמה זלמן אויערבאך זצ"ל (שש"כ פרק יא הערה צח) על רבי משה חאגיז שבפשוטו מועיל התנאי רק בפירות שברשותו.

ב. לפי מה שכתב שם בהערה שאם רוב מעשרים או רוב פירות מעושרים, דינו כדמאי שהקלו בדבר, כמבואר במשניות (דמאי פרק ז' משנה א'), ושפיר יש בזה כל הקולות של דמאי שאם עשה תנאי מערב שבת יכול להפריש בשבת, ויכול להתנות קודם שנעשה בעלים. וכפי ששמעתי בשם הגר"נ קרליץ שליט"א שדבר שיש בו מחלוקת בין פוסקי זמננו גם נקרא דמאי.

יש שהציעו תנאי מסוג אחר (י.מ.ג.), שמתנה מראש לכל החיים שיחול ההפרשה שעה אחת קודם אכילתו לאחר שכבר נהיה בעלים על הפירות, והרי אם החלות הוא לעתיד לכו"ע יש ברירה כמבואר בראשונים ובאחרונים שהובאו לעיל. אכן לדעת הגרע"א (שו"ת סימן קמד) שבדיבור יש 'כלתה קנינו' לא יועיל תנאי זה כדין 'כלתה', אכן לפי מה שכתב הקהל"י (גיטין סימן יח) שבדיבור אין כלתה, שפיר מועיל תנאי זה.

סיכום הגיליון:

4. דינים העולים

כאשר קונים פירות וירקות ודברי מאכל בהשגחה מהודרת; מצד הדין אין צריך לחזור ולעשר. ומכל מקום בעל נפש הירא וחרד לדבר ד' חוזר ומעשר.

בזמננו; טבל ודאי של דגן תירוש ויצהר לדעת החזו"א אין מועיל ברירה, לדעת הגרשז"א מועיל ברירה. טבל ודאי של שאר הפירות והירקות או דמאי גם דגן תירוש ויצהר יכול לעשות תנאי וברירה לפני שבת, שיחולו התרומות ומעשרות לחומרא בשבת.

אינו יכול להתנות ולהפריש מדין ברירה על דבר שעדיין אינו שלו, ויש מקילים שמועיל תנאי מראש. ויש מקילים בדמאי. ויש מציעים לעשות תנאי שיחול שעה אחת קודם אכילתו.

מדינא מותר לאכול את מה שחבירו הפריש בתורת חומרא, ויש אומרים שאסור לאכול כי קרא עליו שם תרומה, וגם אם מותר מצד הדין, עדיין יש כאן בין אדם לחבירו שלא לזלזל בו ולאכלו בפניו.

נחלקו הפוסקים האם צריך להפריש חלה מקוגל ירושלמי, יש שהציעו ש'הקוגל מאכער' יעשה תנאי לכל החיים, שהחלק השרוף בכל קוגל וקוגל שלא יאכל לבסוף, יהיה חלה למפרע מדין ברירה. ❖

עומק הפשט'

נייד: 052-7687405 | פקס: 02-6507823 | 5047867@gmail.com

הנושא לשבוע הבא;

לעשר כל דבר – גיטין דף ל':

אפשרות להנצחה; לע"נ, לרפו"ש, לישועה, וכדומה!

ניתן לשלוח - רעיונות ותיקונים, הוספות והערות, להגדיל תורה ולהאדירה.

אפשר לתרום עבור הוצאת הגיליונות בעמדות הממוחשבות של 'נדרים פלוס' ו'קהילות' ברחבי הארץ, תחת המדור 'קופות נוספות' לפי החיפוש: 'עומק הפשט'.

וכן בקו הצדקה 073-2757000 יש להקיש עבור קוד 1529.

לעילוי נשמת
הר"ר אליהו בן
רבי שמעיהו
רייכמן נלב"ע
ג' תמוז
ת.נ.צ.ב.ה.

הופעת הגיליון
לרפואת האברך
המזופלג בתורה
ויראת שמים
רבי ברוך אריה
לייב בן הדסה
שליט"א
בתושחי'